

Confession and Nation in the Era of Reformations. Central Europe in Comparative Perspective, vyd. Eva DOLEŽALOVÁ – Jaroslav PÁNEK, Historický ústav AV ČR, Praha 2011

238 s., ISBN 978-80-7286-180-4

Zatímco první publikace, již vydalo *Forum of British, Czech and Slovak Historians*, se věnovala nacionalismu a fašismu dvacátého století, editoři anotovaného svazku obrátili pozornost k období reformace ve střední Evropě s otázkami národa a vyznání. Jaroslav Pánek v úvodním slovu definuje jako jeden z úkolů tohoto mezinárodního projektu dát mladým britským historikům možnost hlubšího pochopení střeoevropských dějin. Lze tak jen doufat, že v následných akcích dostane ona mladá generace i publikační prostor, neboť prezentovaný sborník žádnou studii mladší generace britských historiků neobsahuje.

Příspěvky jsou řazeny v zásadě chronologicky. Úvodní studie bohemisty Roberta B. Pynsenta je věnována českému národnímu citění vymezenému kronikou tzv. Dalimila a dílem Jana Husa, mezi něž řadí Příbík Pulka z Radenína, a ohlíží se na jejich vernakulární jazyk v kontextu dalších dobových děl. František Šmahel a Anne Hudsonová navazují se studii zaměřenými na anglickou reformní vlnu; zatímco Šmahel se zabývá aspekty lollardského povstání z roku 1381, k čemuž připojuje rozbor kontaktů mezi anglickými a českými intelektuály reformního smýšlení, Hudsonová přibližuje využívání tradičních církevních prvků ve wyclifismu.

Problémy husitství reflektují příspěvky Evy Doležalové, Marty Radohy a Roberta Šimůnka. Doležalová s využitím citací z literatury sleduje proměny interpretací husitství v moderní historiografii 19. a 20. století, Radoha se věnuje působení Jana Jiskry z Brandýsa i obecněji problému husitského vlivu a osídlení v Uhrách (a především Horní zemi). Tuto dvojici doplňuje Robert Šimůnek s textem o konfesijní toleranci v jižních Čechách, založené na umírněném vnímání náboženských odlišností.

Pojmy národnost, konfese a politika v českých zemích 15. a 16. století tvoří rámec příspěvků další trojice autorů. Petr Vorel se zaměřuje na osobnost Viléma z Pernštejna, který měl podat první přesnou definici pojmu „národ“, a připomíná také národnostní aspekty v soudobých Uhrách. Jaroslav Pánek a R. J. W. Evans se dotýkají zákona *O zachování starožitného jazyka českého a vzdělání jeho*, přijatého českým generálním sněmem v roce 1615. Zatímco Pánek

sleduje situaci mezi různými národními a konfesijními společenskými celky, Evans klade důraz na jazykovou politickou kulturu vycházející ze starších kořenů. Ve stejné době se také rodil koncept německého národa, jak v souvislosti s tiskem díla Martina Luthera ukazuje C. Scott Dixon. Chronologicky, nikoliv ovšem tematicky navazuje příspěvek Jaroslava Millera, jenž přibližuje využití anglické a německé národní minulosti v obraze Fridricha Falckého.

Poslední dva články spojuje téma odchodu z vlasti a osvojování nového prostoru. Eva Kowalská rozebírá problematiku exilu vynuceného konfesijní situací a národní identitu exilových komunit, Svatava Raková pak přesahuje rámec střední Evropy, když vysvětluje některé rysy formování principu snášenlivosti v amerických koloniích 17. století mimo jiné na příkladu zákonů a správních nařízení.

I když publikace nepřináší převratné novinky, ostatně většina článků (zejména domácích autorů) je jazykovou mutací jinde publikovaných textů, působí kompaktním dojmem. Aniž by se ztrácela různorodost badatelských záměrů jednotlivých autorů, příspěvky na sebe v mnohém navazují. Kniha se tak vymaňuje z řad kolektivních monografií, které příliš obecným zaměřením ztrácejí celkový koncept. Takový dojem nezvrátí ani kosmetické nedostatky jako nedůslednost používání velkých písmen v angličtině nebo nejednotná terminologie (překlad Stránského *Okřiku* jako „Reproach“ v článku J. Pánka a „Outcry“ ve studii R. J. W. Evanse) či drobné typografické chyby.

VOJTĚCH BAŽANT

Kamil BOLDAN, *Záhada Kroniky trojánské. Počátek českého knihtisku*, Národní knihovna ČR, Praha 2010

66 s., ISBN 978-80-7050-580-9

Útlá publikace, vydaná při příležitosti stejnojmenné výstavy v prostorách pražského Klementina, přináší základní přehled o problematice českých prvotisků a počátcích (nejen) českého knihtisku vůbec. V první kapitole *Vynález Johana Gutenberga a jeho rozšíření* Kamil Boldan stručně představuje techniky, jimiž se Gutenberg inspiroval (dřevořez, šrotový tisk), a jejich využití v rukopisné produkci. Následně krátce popisuje osudy Gutenberga samého (připomíná také obrozenecké oživení dávné smýšlenky, že pocházel z Kutné Hory) i jeho dílny a ozřejmuje

princip jeho vynálezu. Představuje též tisky z Gutenbergovy officíny, které byly či jsou uchovány na našem území, a všimá si nejstarších zpráv o inkunábulech u nás (zmínka Pavla Žídka v jeho *Knize dvacatera umění*). V závěru kapitoly pojednává o rozšíření knihtisku v evropských zemích, přičemž zakládání tiskáren vysvětluje v souvislostech s politickými událostmi. Stranou neponechává význam a dosah vynálezu knihtisku na produkci knih a knižní kulturu vůbec ani nástin, jak byl „černobílý technický produkt“ vnímán soudobými čtenáři či kupci (jako nedokonalý a málo reprezentativní, přičemž byl stále svěřován do péče knihvazačů a rubrikátorů).

V kapitole *Plzeň, pramáti české typografie* se Boldan věnuje především historickým událostem okolo roku 1468, tedy roku údajného vytištění nejstarší české inkunábule, a jejich dopadem na město Plzeň. V následujícím oddílu *Sedm tisků nejstarší české tiskárny* představuje nejstarší plzeňské tisky. V dalších třech kapitolách se autor nejvíce přiblížil tématu vyjádřenému v titulu publikace. Oddíl *Dlouhý boj o prvenství* (a dvě kapitoly následující) líčí v chronologickém sledu spor o pravost letopočtu 1468 na posledním listu inkunábule Kroniky trojanské, do nějž vstoupili Karel Rafael Ungar nebo Josef Dobrovský na straně skeptiků, na straně obhájců pak Josef Jungmann, Václav Hanka či Zdeněk Tobolka. V podkapitole *Co prozradily literky* poté Boldan seznamuje čtenáře s výsledky detailních analýz (srovnání rukopisu s prvotiskem, analýza literek, iniciál), kterými „víru v rok 1468“ ve druhé polovině 20. století zásadně podkopala Emma Urbánková (odhalivši přitom pravděpodobně i další manipulaci s historickými fakty, jíž se dopustil V. Hanka). Autor poukazuje i na skutečnost, jak těžko se závěry plynoucí ze zjištění Urbánkové prosazovaly – to dokládá popisem dění okolo pražské výstavy k 500 letům českého knihtisku v roce 1968 či poukazem na snahu bránit pravost roku 1468 pravoslavným Kneidlem v sedmdesátých letech 20. století (v době konání „další“ výstavy k půltisíci let knihtisku na našem území) či Milanem Kopeckým v letech osmdesátých. Oddíl *Co prozradily filigrány* pak přináší zjištění, která pomohla nejen zpřesnit dataci nejstarších plzeňských tisků pomocí analýzy vodoznaků a potvrdila závěry Urbánkové, ale navíc odhalila, že jsou tyto tisky ještě mladší, než ona sama předpokládala.

Oddíl *Profil Tiskaře Arnoštových statut* seznamuje se dvěma etapami činnosti plzeňské tiskárny, historickými fakty odůvodňuje přechod od vydávání textů pro potřeby církve k potenciálně komerčně úspěšným titulům – k adaptacím

etablovaných děl známých a populárních už ve starších rukopisech, mezi nimi i ke Kronice trojanské. Uvedena jsou nejen základní fakta o české redakci tohoto díla, ale rovněž o předloze Guidona z Columny a jejím rozšíření jinde v Evropě. Zajímavá je jistě informace polemizující s tradovanými závěry především literárních historiků, že (přinejmenším v počátku) nemusel být dominantním čtenářem české tištěné verze měšťan, ale skupinu odběratelů inkunábule tvořila nemalou měrou i šlechta.

Závěrečná kapitola *Epilog. Ti až druzí* stručně představuje i další lokality, v nichž na konci 15. a v počátku 16. věku fungovaly, třeba jen krátký čas, tiskařské dílny – Vimperk, Brno, Praha a Kutná Hora – a stručně uvádí osudy tiskařů s charakteristikou jejich produkce. Poslední odstavec seznamuje čtenáře s dosud nejnověji objevenými tisky prvních českých tiskařů, přičemž publikaci uzavírá otázka, zda budoucnost přece jen nepřinese objev dalšího díla neznámého plzeňského impresora, s jehož pomocí by bylo možné vyřešit některou ze zbývajících záhad z úsvitu knihtisku na našem území.

Publikaci lze doporučit historikům, filologům, ale rovněž uchazečům o knihovědná studia. Nejedná se rozsahem ani obsahem o dílo přinášející zásadní nebo zcela nové vědecké poznatky, má spíše povahu kompendia, nicméně čtivou formou a pomocí vhodného obrazového ilustračního materiálu může dobře posloužit jako shrnující studie či jako propedeutická příručka v rámci uvedených oborů.

ŠTĚPÁN ŠIMEK

Jiří KEJŘ, *Žil jsem ve středověku*,
Academia, Praha 2012
(= Edice Paměť sv. 43)

266 s., ISBN 978-80-200-2046-8

Návraty ke středověku bývají různé. V přítomné době mezi nimi převládají rozličně obskurní fantasy knihy a filmy, jež zplošťují středověk úměrně očekáváním konzumentů. Útlá knížka vzpomínek Jiřího Kejře nabízí jinou formu návratu v podobě precizní odborné práce spojené se zaujetím a – kdyby se toto slovo tak nevymykalo autorovu naturelu a vědeckému stylu – s vášní pro středověk. Kejř nepatří k historikům, kteří by halasně vystupovali na veřejnost s různými demytizacemi, jeho odborné dílo je neokázalé. Možná i proto se tematicky rozprostírá do neobyčejně širé a přínosy zůstávají trvalé. Jen